

Náčrt uhorskej historie literarie
starého, stredného a nového veku*
(1745)

§ IX.

O metóde tejto disciplíny a o niekoľkých
autoroch všeobecnej historie literarie
(úryvok)

Skôr ako prejdem k inej téme, budem sa trochu zaoberať aj metódou tejto disciplíny. Zmienim sa o rozličných metódach všeobecnej a uhorskej historie literarie, o ich odlišnostiach, rozličných názvoch a vzájomných zhodách^a. Trúfam si však tvrdiť, že ktorúkoľvek z metód, osvedčených u iných svedomitejších autorov možno ľahko prispôbiť našej uhorskej historii literarii a jej častiam. Ak by sa písomníctvo a vzdelanosť našej vlasti mali podávať od jej zrodu až do dnešného dňa po istých časových úsekoch, bude to *analytická* alebo *chronologická* metóda; keby sa vykladali rozdelené do hlavných tried podľa systému reálií a odborov a zároveň by sa uvádzali zmienky o autoroch a knihách, pôjde o *syntetickú* metódu, ktorá sa veľmi neodlišuje od *reálnej*, *klasickej* či *kritickej* metódy. Pokiaľ bude nasledovať výpočet diel podľa abecedného poradia, bude to metóda *lexikónová*^b. Keby sa napokon posudzovali autori a diela podľa územnej príslušnosti (natio) a jazyka, pôjde o metódu *geografickú*; takto by sa dali vymenovať aj ostatné metódy. Dôležitejšie však bude – ako sa zdá – vybrať si zo spomínaných metód pros-

* *Historiae Hungaricae literariae antiqui, mediū atque recentioris aevi lineamenta...* Altonaviae et Servestae MDCCXLV.

^a Pripúšťam, že niekto môže spolu s Johannom Albertom Fabriciom v úvode k *Morhofovmu* dielu *Polyhistor literarius* (Lübeck 1732) nazvať *chronologickou* tú metódu historie literarie, ktorá postupuje podľa období; *lexikónovou* alebo *abecednou* takú metódu, ktorá zachováva abecedné poradie posudzovaných autorov a diel; *reálnou* alebo *klasickou* metódu, ktorá postupuje podľa druhov a skupín; *geografickou* zase metódu, ktorá postupuje podľa jazykov a územnej príslušnosti; *kriticou* takú metódu, ktorá skúma autorov podľa jednotlivých odborov a uvádza čitateľa do ich všeobecného poznania. Kto by chcel byť stručnejší, nech sa pridá k *Heumannovmu* tvrdeniu v jeho diele *Conspectus reipublicae literariae* (kap. II, § 2 a 4), že inou metódou a postupom historie literarie je *analytická* metóda, ktorá opisuje stav vzdelanosti podľa jednotlivých storočí od stvorenia sveta až do nášho veku; *syntetická* metóda podáva históriu literarii v istých celkoch podľa jednotlivých odborov a iných náležitostí, pričom poskytuje základné informácie aj o autoroch a dielach.

[J. A. Fabricius (1668-1736) napísal rozsiahly predslav k tretiemu vydaniu európsky populárneho, aj v uhorskom a slovenskom prostredí známeho diela významného nemeckého básnika, literárneho teoretika a polyhistora Daniela Georga Morhafa (1639-1691) *Polyhistor* (1688, 1692). Ďalší nemecký učenec, na ktorého sa Rotarides odvoláva, Christoph August Heumann (1681-1763), bol autorom učebnice *Conspectus reipublicae literariae sive via ad historiam literariam iuventuti studiosae aperta (Prehľad vzdelanosti, čiže cesta k historii literarii sprístupnená študujúcej mládeži, Hannover 1718)*].

^b Takouto metódou máme napísanú časť našej historie literarie, dielo D. Czwittingera vydané vo Frankfurte-Lipsku, či skôr v Altdorfe roku 1711; o ňom bude reč neskôr.

trebnú a najvyhovujúcejšiu a riadiť sa podľa nej, pretože, ako som sa už sťažoval, medzi domácimi autormi nemám predchodcov. Budem teda musieť postupovať podľa nezávislej metódy, ktorá sa menej vzpiera povahe predmetu. Nestačí však iba poznať metódu skúmania a písania histórie literarie; táto vskutku rozsiahla oblasť výskumu si právom vyžaduje rozličné pomôcky a vhodných sprievodcov. Domnievam sa, že skôr, ako postúpim ďalej, bude sa treba zmieniť o našich prvých pestovateľoch tejto vedy, o prameňoch a významných autoroch uhorskej histórie literarie. Pokiaľ ide o domáce pomery, otvorene poviem svoju mienku: nemáme nijakých autorov, ktorí by boli pôvod písomníctva a rozmanité osudy vzdelancov starého, stredného a nového veku Uhorska vyložili aspoň v stručnom kompendiu.

§ XII.

Obrana Czwittingerovho diela a uhorského národa proti Reimmannovi

Zo všetkých autorov, o ktorých sme sa zmienili, najviac – hoci nie bezo zvyšku – sa našej histórii literarii priblížil a cieľavedome sa podujal na výklad o uhorských vzdelancoch muž urodzeného pôvodu, povestný znalosťou dejín vlasti, Dávid Czwittinger zo slobodného hornouhorskeho kráľovského mesta Banská Štiavnica^a. Počas štúdií sa u vzdelaných Nemcov zoznámil s dielami histórie literarie, o niečo zriedkavejšie s dielami inonárodnými a – ako sám podotýka – iba výnimočne s uhorskými dielami^b tohto druhu. Povzbudený príkladom cudzincov a prinútený sťažnosťami krajanov aj zahraničnej verejnosti, sústredil sa na objasňovanie domácej histórie literarie^c, ako i na životopisy našich vzdelancov, či na elógiá a spisy, o ktorých je zmienka v mnohých roztrúsených dielach, a zozbieral ich do jedného celku. Tento ušľachtilý pokus sa nezaobišiel bez skvelého úspechu. Jeho plody boli predložené na posúdenie a na všeobecný úžitok. V Altdorfe totiž v roku 1711 vyšlo s Mollerovou pomocou^d jeho z mnohých strán pochválené^e a priaznivo ocenené dielo^f, *Ukážka uhorskej vzdelanosti* s pripojenou *Bibliotékou autorov, ktorí písali o uhorských záležitostiach*. Pretože sa v úvode knihy zmienil

^a Kde nedávno svoj osamelý život aj zavŕšil.

^b Tento ctihodný muž sa totiž domnieval, že sa u nás ako prvý začal zaoberať objasňovaním dejín vzdelanosti; sám však názorne ukázal, že už dávno mal rozličných predchodcov. Nazdávam sa, že niektorých asi nepoznal, alebo im pri koncipovaní diela prinajmenšom nevenoval pozornosť, pretože sa uspokojil s rôznorodými nepravými a z cudziny pochádzajúcimi prameňmi.

^c Porovnaj jeho príhovor k čitateľovi.

^d Czwittinger vo svojej *Ukážke* na s. 257 a n. tohto krajanu a svojho najštedrejšieho patróna zaslúžene chváli, pretože mu – ako uvádzam aj na inom mieste – poskytol najviac pomoci a rád.

^e Pochvaly si možno prečítať v Czwittingerovom diele hneď za *Príhovorom*.

^f Boli to predovšetkým vážení muži povestného Lipska, ktorí v časopise *Acta Eruditorum* v apríli 1711 na s. 149 a n. Czwittingerovu *Ukážku* umiernené posúdili a podali o nej vzdelanému čitateľovi výstižnú a prehľadnú správu. Inak aj v časopise vydávanom po nemecky – *Nova Bibliotheca* – podobne ako inde – je posudok o tejto knihe vcelku mierny.

o toľko spomínanom mužovi, Jakobovi Fridrichovi Reimmannovi bez toho, aby v ňom s výrazom povinnej úcty obdivoval obnoviteľa, za akého chcel byť považovaný, ako aj bez lichotenias, ba vzdal sa ctižiadosti podlizovať sa mu podľa starodávneho zvyku horšie ako pes a had, nevyhol sa tomu, aby sa mu nedostalo osobitnej pozornosti – a spolu s ním aj vznešenému uhorskému národu. Dotyčný arcikritik totiž v druhom zväzku svojej *Knižnice*^h tvrdí: „Czwittinger je prvý a vari aj jediný, kto sa podujal spísať Uhrov, ktorí chvályhodne vynikli vo vzdelanostiⁱ. Ten, kto by to neuznával, bol by nespravodlivý. Kiežby však Šťastena nebola postavila tejto *Ukážke* do cesty nijaké úskalí^k. Jeho reč je totiž nekultivovaná a má čosi z uhorskej neohrabanosti. Dielo zostavil podľa abecedného poriadku, čím sa o to viac vzdialil od vedeckého systému, o čo viac sa priblížil náhode. Viacerých spisovateľov vynechal, pričom do svojho katalógu zahrnul nemálo takých, ktorí sa zaskveli jedinou malou dizertáciou. Ostatných prevzal, alebo ak chceš odpísal z Viliama Cavea, Filipa Alegamba, Jakuba Augusta Thuana, či skôr z Vysvetleného Thuana od Gerharda de Stöcken, alebo ich takmer doslovne prebral odinakí^l“. Preto sa podľa Reimmanna nachádza v tomto diele len málo významných vecí. Údaje, ktoré tu našiel o objavoch Uhrov^l, o cennejších knihách, o rukopisoch, o zemepisných mapách, o autoroch uhorských reálií, o spevoch a o prekladoch Svätého písma, sú podľa jeho mienky hodné asi toľkej úcty, ako v meste Hildesheime za dávnych čias potrestaný otrok. Skrátka, učiteľ duchaplnosti Reimmann na svoj príkry spôsob predložil

^g Na základe podnetu v *Pokuse* (tretí oddiel, 155. otázka) Reimmannovi oponoval prostredníctvom ktoréhoosi súčasného autora.

[Rotarides naráža na Czwittingerovu nepriamu „repliku“ voči Reimmannovej mienke o úrovni uhorskej vzdelanosti, v ktorej použil citát z diela F. Neoburga (J. Keilhackera) *Der curieuse Hoffmeister*. Pod skráteným názvom *Pokus* (po latinsky *Tentamen*) má na mysli Reimmannovo dielo *Versuch einer Einleitung in die Historiam Literariam...*, ktoré Czwittinger citoval v *Príhovore k čitateľovi*.]

^h Kapitola 2, č. 38, s. 136. [Rotarides sa odvoláva na Reimmannov spis *Bibliotheca historiae literariae critica, eaque generalis, hoc est Catalogi bibliothecae Reimmannianae systematico-criticae tomus secundus...*, *Hildesiae 1739* (Kritická, a to všeobecná knižnica historie literarie, to jest druhý zväzok Katalógu Reimmannovej systematicko-kritickej knižnice, Hildesheim 1739), v ktorom nemecký učenec kriticky posudzoval rozsiahlu knižnú produkciu rozličnej európskej proveniencie. S veľkým časovým odstupom tu publikoval recenziu Czwittingerovej *Ukážky*, na ktorú Rotarides v XII. paragrafe (ale i na ďalších miestach svojho diela) rozhorčene reaguje.]

ⁱ Je nezvratne dokázané, že toto tvrdenie je úplne nepravdivé, a to nielen na základe Reimmannových argumentov, ale podľa úsudku viacerých autorov.

^k Keby som nebral do úvahy, že Reimmann je teológ, obvinil by som ho, že je rafinovaný sofista. Keď totiž kritizuje pomery, neopránene Czwittingera karhá ako človeka, ktorý vôbec neovláda latinský jazyk ani správnu metódu, hreší ho ako nedbalého autora a nehanebného odpisovača. Výpadom proti Czwittingerovi útočí aj na Uhrov. Zámerne neprihliada na skutočné udalosti a príčiny bied i nešťastí našej vzdelanej obce zvaľuje na jej neschopnosť. Spomínaním úskalí chce však príčinu stavu uhorskej vzdelanosti pripísať ľuďom bez vzdelania a úsudku. Inak to ani nemohlo dopadnúť, pretože Uhrom, lahtikárskym strážcom koní a zbraní, bola vždy vlastná *nedbanlivosť* a *neohrabanosť*, ktorú Czwittinger ani nezastieral. Je však veľkou zlomyseľnosťou pre niekoľkých povrchných ľudí očierňovať celú krajinu a nedostatky vo vzdelanosti pripisovať výlučne povahe jej obyvateľov.

^l Reimmann ako horlivý prívrženc malichernosti, ktoré sú skôr na škodu, u Czwittingera takmer všetkým pohrdol a za hodné svojej pozornosti uznal iba *príjemné* a *nápadné* veci, ktoré spomenul medzi vojenskými (s. 33) a hudobnými (s. 92 a i.) objavmi Uhrov.

svoju mienku o *uhorskej neohrabanosti* a o Czwittingerovej *Ukážke uhorskej vzdelanosti*. V roku 1708 sa v úvode svojho *Pokusu...*, ktorý podľa Verulamiovoho* príkladu zostavil z rozličných autorov, domnieval, že ako prvý zistil poškvrny a závažné nedostatky vo všeobecnej histórii litterarii. Aj v Czwittingerovom diele niekoľkými horlivými výhradami dôrazne upozornil na záležitosti všeobecnej histórie litterarie. Sám otvorene potvrdzujem, že Czwittinger v životopisoch uhorských vzdelancov^m a v pripojenom katalógu uhorských autorovⁿ nepostupoval pri výbere slov a reálií podľa náležitého a potrebného úsudku, ani nepoužil vhodnú metódu^o. Mnohých, i veľmi známych mužov neobozretne a akoby nepodpatrením vynechal^p, ba nesplnil ani sľub, že *Ukážku* doplní a opraví^r. Navyše zámerne pripojil veci, ktoré s predmetom súviseli málo alebo vôbec^s. Niektoré reálie uviedol nesprávne a chybné, viaceré veci zbytočne často opakoval; okrem toho veľkú časť komentárov prevzal od iných, zväšče málo hodnoverných autorov. Dopustil sa aj mnohých iných vecí, za ktoré si od obce vzdelancov zaslúži kritiku^t.

Ani v Czwittingerovom opise uhorských vzdelancov, ani v jeho výpočte autorov – do bodky odmietnutom – sa však nenájde toľko *zbožných želaní*, koľko ich zhro-

* Verulamius bolo šľachtické prímenie *Francisa Bacona* (barón z Verulamu). V citovanom diele sa Reimmann odvoláva na zásady systemizácie vied, ktoré Bacon vypracoval v spise *De dignitate et augmentis scientiarum* (O dôstojnosti a pokroku vo vedách), predovšetkým na IV. kapitole druhej knihy, kde sa venuje rozdeleniu histórie.

^m Urobil by rozumnejšie, keby bol na prvej strane namiesto titulu *Ukážka* uviedol takýto názov.

ⁿ Katalóg dosť nepresne nazýva *Bibliotékou autorov, ktorí písali o uhorských záležitostiach*. Tento výpočet našich dávnych autorov však nie je ničím iným ako katalógom, ktorý si vyžaduje opravy a rozsiahle doplnky.

^o Priznávam, že Czwittinger vo svojich komentároch nepoužíval vycibrený latinský jazyk, akokoľvek sa vyhýbal hrubej barbarskej latinčine. Ak je však priberčivému Reimmannovi, predpisujúcemu, naopak, materinskú reč, ktorú má vraj každý vzdelanec uprednostniť pred všetkými ostatnými jazykmi, dovolené zamieňať si štvorhran s rotundou, prečo by aj Czwittingerovi, ktorý používa cudzí, no pre vzdelancov veľmi užitočný jazyk, pričom sa viac stará o veci než o slová, nemal byť dovolený takýto spôsob písania. Predovšetkým nedostatok literárnych prostriedkov a krátkosť času (ak už pomlčím o iných prekážkach) nabádali autora, aby nevenoval pozornosť farbičkám, veršikom a podobným inštrumentom, ale samotnému predmetu jeho naliehavo potrebnej práce. Príčinu svojho postupu Czwittinger v *Príhovore čitateľovi* s ľútosťou priznal.

^p Neobozretne vynechal ostrihorského arcibiskupa Laurentia, Dalmatínca Iuvenca Coelia Calana, Lindaučana Valentína Ecchia, Leonarda Uncia, Leonarda Stöckela, Severina Škultétyho, Jána Silvestra, Michala Stáraia, Štefana Kopaczia, Blažejka Radana, Mateja Scaricea, Petra Laskovia, Tomáša Felegyháziho, Juraja Molnára, Jána Telegdia, Jána Decia Barovia, Pavla Kismáraia, Melchiora Inchofera, Jána Lucia, Michala Paneratia, Martina Silvana, Jána Rezika a stovky ďalších, o ktorých sa ešte zmienim.

^r Autor v citovanom úvode svojej *Ukážky* sľúbil nielen opravy, ale aj potrebné doplnky, ktoré pri množstve voľného času mohol poskytnúť, ale neposkytol.

^s Napríklad celé rodinné genealógie, enkómia na niektorých vojvodcov a pod., ktoré je vhodné uvádzať skôr pri politickej histórii ako v rámci histórie litterarie.

^t Zatiaľ spomeniem aspoň *Athenae Gedanenses* Efraima Praetoria, Lipsko 1713 a *Thorunium Hungarorum literis deditorum mater* Johanna Georga Lippischa a iné diela podobných autorov, ktorí uvádzajú nedostatky Czwittingerovho diela a prinášajú jeho doplnky. Kiežby – keďže to už nemožno očakávať od nedávno zosnulého autora – všetky sľubované pripomienky a príspevky konečne raz objasnili a rozšírili jeho dielo! Často sa však mnoho sľubuje, ale málo sa vykoná.

maždil vychýrený sudca celej obce vzdelancov Reimmann. Pretože Czwingterova *Ukážka* nie je taká hrozná, nedbanlivá a poškvrnená *uhorskou neohrabanosťou*, ako vo svojom posudku predostiera. Autor *Ukážky* jednoducho ani nemal možnosť vyberať slová či podávať básnické skvosty a ozdoby, aké ostatne vo vlastnom materinskom jazyku nevyhľadával ani jeho kritik^u; veď podľa neho veľkú časť diela odniekiaľ do slova odpísal. Ja aspoň pred kvestionárom (formou otázok a odpovedí – *pozn. prekl.*) uprednostňujem metódu, ktorá prísluší lexikónom a nepovažujem ju za nenáležitú. Reimmann ju pri troche dobrej vôle mohol označiť za vhodnú a primeranú. Autori *malých dizertácií*, z ktorých mnohí sa medzičasom stali významnými mužmi, i keď sa svojimi – na papier položenými – otázkami dostali len do nepatrnej verejnej priazne, poskytli veru viac úžitku ako malicherné a poverčivé vyratúvanie ohováračiek voči tomu či onomu autorovi^v, alebo ako *Úvod do antediluvialnej historie literarie*,^x do *historie literarie Babylončanov a Číňanov*,^y a nevedno akej ešte. I keď ich nemožno celkom podceňovať, sú odtážitejšie, hmlistejšie a vybájenejšie než dejiny uhorského písomníctva, ktoré znamenite podali viacerí autori. Ak Czwingterova *Ukážka* neobsahuje všeobecnú historiariu podľa Reimmannovho vkusu, nezavinil to jej úprimý a statočný autor, ktorý otvorene priznáva svoju priemernosť a s priznaním reziduí udáva i pramene, ktoré využíval, ba spomína i prekážky, ktoré mu bránili, aby jeho dejiny boli dôkladné. Spôsobilá to skôr nepriazeň osudu a Reimmannov posudok, prísny a nespravodlivý nielen voči Czwingterovi, ale i voči nášmu národu. Domnieval sa, že Czwingter je nevzdelaný Aténin vojak obmedzeného ducha a všetci ostatní Uhri sú nevzdelaní, drsní paholkovia a ľahkovážni držiteľia zbraní, z ktorých mnohých vo svojich spisoch veľmi farbisto vyzdvihoval a vzápätí neľútostne ponížil.^z Ako som

^u Pre rozmanitú zmes použitých jazykov veru neviem posúdiť, či bol jeho *Pokus o úvod do historie literarie* napísaný po nemecky, po latinsky, a či po francúzsky.

^v Nepatrí sa príliš sa vystatovať pripomienkou, že Reimmann vo svojej *Knižnici* zv. II, kap. 2, č. 39 poverčivo zaznamenáva, koľkokrát sa vo *Vysvetlenom Thuanovi (Thuanus enucleatus)* Gerharda de Stöcken vyskytuje slovo *zriedkavý* a nezmieňuje sa o inom podobnom výraze, ktorý si u tohto autora možno prečítať. Nech posúdia iní, do akej miery podporil takéto detaily napredovanie vzdelanosti. Aspoň ja podobné pletky považujem za nehodné teológa, cirkevného hodnostára a muža dôstojného veku. Napadá mi však, že Reimmann chcel azda vytvoriť *kanonické znenie Svätej latinčiny*, ktoré obec vzdelancov doposiaľ nemala. [Dielo *Thuanus enucleatus* od Gerharda de Stöcken bolo jednou z *dobových úprav spisu francúzskeho historika J. A. Thoua (lat. Thuanus)*, ktorý spísal dejiny svojej doby, t. j. obdobia rokov 1546-1607.]

^x Reimmannov *Úvod do antediluvialnej historie literarie (Versuch einer Einleitung in die Historiam Literariam antediluvianam... – pozn. prekl.)* vyšiel v Halle v roku 1709. Jeho kritiku si prečítaj v *Nova Bibliotheca* zv. I, s. 12; ďalšie kritiky vyšli v Stolliovom *Introductio editionis Latinae*, s. 44 a i.

^y *Historia literaria Babylončanov a Číňanov*, podaná chronologickou – skutočne vedeckou – metódou, vyšla v Brunsvicku v roku 1741. Takéto jednotlivosti, ktoré často znamenite objasnili už naši predkovia, ba aj cudzinci, predložil Reimmann susedom Uhróm. Nevie, prečo sa mu uhorské múzy zdajú také nepatrné. Ale tomu, kto hľadá pravdu, je jednoduchšie umožniť tvorenie bájok o neznámych a menej preskúmaných veciach, ako získať si slávu čestnou pravdivosťou, pokiaľ ho predkladať radšej lži než pravdu nenúti práve nepravdivá a vybájená *uhorská neohrabanosť*.

^z Takto si počínal v katalógoch svojej *Knižnice*; niektorých Uhróm na začiatku svojej kritiky vyniesol chválami na najvyšší vrchol vzdelanosti a v závere opísal ako oslov, čo sa prudko rúta z mosta do

toho čosi sľuboval, pričom mnohých vzdelancov obviňoval, karhal a odsudzoval, sa často dopúšťal priestupkov i sám. Neprestajne sa totiž usiloval o diktatúru nad celým vzdelaným svetom a v súvislosti s *Ukážkou* zostavenou z rozličných autorov, sám seba vnucoval ako zakladateľa histórie literarie;^{aa} miešal zaužívané pojmy a hranice náuk a ľubovoľne vztyčoval nové; nerozumne zamieňal spôsoby vyučovania a učenia sa.^{bb} Sám ale konal zaujato,^{cc} čo inak kritizuje u iných, aby som ostatné radšej obišiel rozvážnym mlčaním. Viedol aj viaceré, vo vzdelanom svete zbytočné vojny.

V súvislosti s Czwittingerovým dielom by to stačilo; nestačí však na svedectvo o Reimmannovi. Za iných okolností mohlo byť stručnejšie. Nerád by som, uznávajúc Božiu láskavosť a dobré úmysly, prísne zaobchádzal s mŕtvymi – keby mi šľachetné meno vlasti neukladalo oprávnenú povinnosť vyvracať nespravodlivé obvinenia, pochádzajúce z ignorovania faktov, z predpojatosti a zo slávybažnosti, a keby diela mŕtvych nežili a naďalej nám neškodili. Spravodlivú kritiku zaiste nikto neodmieta; duši vzdelanca, ktorý ohováral a očierňoval celé národy, musí však za pohanu každý zlodečiť.

Preložila Erika Brtáňová

priepasti. Lahko si to všimne každý spravodlivý posudzovateľ, ak si prečíta Reimmannov posudok na niektorého z našich krajanov. Bude vskutku treba vynaložiť úsilie, aby sa v budúcnosti posudky vážili na miske spravodlivosti s právom v prípustnej miere pomstiť neoprávnené krivdy.

^{aa} V roku 1708, keď vyšiel jeho *Pokus o úvod do histórie literarie*, odvážil sa natiskať sám seba ako prvého a jediného vydavateľa podobného úvodu do histórie literarie. Na základe tejto trufalosti zaznamenáva takmer nespočetné nedostatky ako v iných vedách, tak aj v spomínanej histórii literarii. Má vysoké, hoci neoprávnené nároky a všetkými spôsobmi dokazuje, že je prvý, kto si všimol všeobecné i domáce nedostatky vzdelancov. Tvrdí, že na tento mor priniesol liek a získal tak popredné miesto v obci vzdelancov, či aspoň chcel ho získať. Pretože vzdelanci napriek tomu preukazovali úctu Morhofovi a takmer všetci – s výnimkou Reimmannu – ho považovali za knieža histórie literarie, stali sa napokon Reimmannove návody pre vzdelancov, hlásané na spôsob zákonov monarchickej republiky, kritikou celého vzdelaného sveta. Boli v nich pokarhaní mnohí, ktorí sa odvážili oponovať tomuto koryfejovi vzdelanosti. Z toho vypukli nové nepokoje a nové vojny, ktoré mali za následok nové porážky. Skrze svoj *Pokus*, venovaný synovi, pokúsil sa Reimmann doslova podrobiť synov múdrosti i doposiaľ slobodnú obec vzdelancov diktatúre; kritickými *Katalógmi* i ďalšími spismi nerozumne potrestal čestných, slobodomilovných ľudí, čo si ctili starodávne dobré mravy. Keď potom zistil svoje beznádejné postavenie vo vzdelanom svete Európy, pripravil výpravu medzi *Predpotopných*, *Babylončanov*, *Číňanov* a neviem akých ešte Indov. Pretože ide o známe, často uvádzané veci, nebudem sa o nich ďalej rozširovať. Podrobnosti si možno overiť na patričných miestach.

^{bb} Odmietol jednak formy, oblasti a okruhy vied a náuk, jednak metódu vyučovania i učenia sa. Poučoval, že treba zo škôl vyhnať klasických autorov, z akadémií metafyziku. Bez vážnejšieho dôvodu zmenil aj mnohé iné veci, ktoré sa osvedčili dlhoročným používaním. Je pozoruhodné, že sa našlo tak málo ľudí, ktorí tieto – podľa neho užitočné – rady nasledovali. Porovnaj jeho *Pokus* a iné spisy.

^{cc} V prvých posudkoch chválil svojich priaznivcov a proti tým, ktorí majú vlastný názor, postupuje ostiňami a šípami, ako názorne ukazuje jeho úbohé posúdenie katalógov a potvrdzujú spory s Mollerom a s inými vzdelancami. [Pod *Katalógmi* má Rotarides na mysli Reimmannovu *Systematicko-kritickú knižnicu*; pozri vysvetlivky k poznámke h.]